

# פרשת ואתחנן

בפרקים ג-ד בספר דברים התורה אומרת:

כט/ וַיָּשָׁב בְּגִיא, מוֹל בֵּית פְּעוֹר

א/ וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל, שְׁמַע אֶל-הַחֲקִים וְאֶל-הַמִּשְׁפָּטִים, אֲשֶׁר אֲנִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם, לַעֲשׂוֹת--לְמַעַן תַּחֲיוּ, וּבְאַתֶּם וִירִשְׁתֶּם אֶת-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם, נָתַן לָכֶם.

התורה מסמיכה את הישיבה מול בית פעור אל ההבטחה להיכנס לארץ ישראל. הדבר מתקשר באופן טבעי לסיום חייו של משה. בסוף התורה מבאר רש"י<sup>1</sup> שמשה נקבר מול בית פעור, מחוץ לארץ ישראל, כדי לכפר על חטא פעור. חטא פעור היה עבודת האליל **בעל פעור** בדרך בזויה במיוחד. בניגוד לעבודות זרות אחרות, עבודתו לא הייתה בקרבנות או בהשתחוויות, אלא בפריעה ובעשיית צרכיו לפני האליל. עבודה זו ביטאה פריקת כל גדר של צניעות ושל קדושה. בנות מואב ומדיין משכו את בני ישראל לעריות בסוף פרשת בלק, ולאחר מכן הביאו אותם לעבוד עבודה זרה זו. החטא גרם למגפה קשה שמתו בה עשרים וארבעה אלף איש, עד שפינחס עצר את המגפה בהריגת זמרי וכזבי.

דברי רש"י הללו מעוררים פליאה. משה רבנו הרי לא השתתף בחטא הזה כלל; להיפך, הוא היה המתנגד הגדול לו. מדוע דווקא הוא צריך להמשיך לכפר על חטא פעור גם לאחר פטירתו?

**הפרקי דרבי אליעזר**<sup>2</sup> מביא יסוד מפתיע. בשעת חטא העגל שלח הקב"ה חמישה מלאכי חבלה כנגד ישראל: **קצף, אף, חמה, משחית וחרון**. מלאכים אלו מייצגים את הופעות הדין האלוקי שהיו מוכנות לפגוע בעם. כנגד הגזירה הזאת התחנן משה לעזרת האבות. הוא הזכיר להם את השבועה שנשבע הקב"ה להרבות את זרעם, וקרא להם לעמוד להגנת בניהם. בזכות אברהם, יצחק ויעקב נעצרו מיד שלושת המלאכים הראשונים – קצף, אף וחמה.

נותרו רק משחית וחרון. כדי לבטל את משחית, משה מזכיר את השבועה שנשבע הקב"ה לאבות. המדרש רואה לכך רמז בפסוק<sup>3</sup>: "וְהָיָה רַחוּם יִכָּפֵר עֲוֹן וְלֹא יִשְׁחִית". הביטוי "וְלֹא יִשְׁחִית" רומז למלאך המשחית.

נשאר רק חרון אף, התלהטות הכעס האלוקי. הפעם משה אינו נשען על זכות האבות, אלא על השם הגדול שהקב"ה גילה לו. הוא מתחנן<sup>4</sup>: "**שׁוּב מִחֲרוֹן אַפֶּךָ**", וכך הוא זוכה שגם הכוח האחרון הזה ייבלם.

אולם המדרש ממשיך ומגלה פרט מבהיל. משה אינו מבטל לגמרי את כוח החבלה האחרון הזה; הוא כולא אותו במעמקי הארץ, בתחום נחלת שבט גד, כאדם שמכניסים לבית הסוהר. אלא שכל פעם שישראל חוטאים, חמה מבקשת לעלות שוב לפני השטח כדי להשמיד את העם. כל זמן שמשה חי, הוא מזכיר את השם הקדוש ודוחה אותה מיד בחזרה אל המעמקים.

לאחר פטירת משה, הקב"ה מציב את קברו מול בית פעור. מכאן ואילך, בכל פעם שהכוח הזה מנסה לעלות ולפתוח את פיו לקטרג על ישראל, הוא רואה את קבר משה עומד מולו. עצם ראייתו של מי שכבר הכניע אותו תמיד ממלאת אותו פחד ומכריחה אותו לשוב אל תחתית הארץ. כך מסביר המדרש את הפסוק<sup>5</sup>: "**וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִיא מוֹל בֵּית פְּעוֹר**". גם לאחר פטירתו ממשיך משה להגן על ישראל, ולעמוד כנגד כוח

1 דברים, פרק לד, פסוק ו.

2 פרק מה.

3 תהילים, פרק עח, פסוק לח.

4 שמות, פרק לב, פסוק יב.

5 דברים, פרק לד, פסוק ו.

המדרש הזה מעורר כמה שאלות. מדוע הוא פותח באריכות בחטא העגל, ורק בסוף מגיע פתאום לפעור? גם אם שני המאורעות הם חטאי עבודה זרה, אין הדבר מגלה עדיין קשר פנימי ברור ביניהם.

ועוד, מדוע חז"ל אומרים שחטא זה מתעורר בכל פעם שישראל חוטאים? מה הקשר בין פעור לבין כל החטאים העתידיים?

מה פירוש לשון המדרש שמשה **קובר** את הכוח הרוחני הזה? מה עניין הכליאה הזאת? וכן, מדוע דווקא משה לבדו מסוגל להשתיק את הכוח הזה, הרי הוא עצמו לא חטא כלל בפרשה זו?

לפני שנשיב על הקושיות, יש להעיר על סתירה לכאורה. המדרשים אינם מתארים את עשיית העגל באותו אופן. יש מדרשים שתולים את יצירתו בטס של מיכה, אותו טס שעליו היו שמות קדושים, ובאמצעותו העלה משה את ארונו של יוסף מן הנילוס. מיכה, שהיה שם באותו זמן, ניצל את היעדרותו של משה, ירד לנילוס ולקח את הטס. אחר כך השליך אותו לאש, וכך סייע ביצירת העגל. לעומת זאת, יש מדרשים שמבארים שהעגל קיבל חיות על ידי כשפי הערב רב. לכאורה שתי ההבנות סותרות זו את זו: האחת מדברת על מקור של קדושה, והשנייה על כוחות טומאה. כיצד יכול אותו חפץ לצאת משני מנגנונים הפוכים כל כך?

**האריז"ל**<sup>6</sup> מביא תשובה שאינה בוחרת בין שתי הדרכים, אלא מחברת ביניהן. לדבריו, לעגל הזהב הייתה מהות כפולה. חלקו הקדמי היה בבחינת שור, שהוא בהמה טהורה, ואילו חלקו האחורי היה בבחינת חמור, שהוא בהמה טמאה. כל אחת מן הבחינות באה ממקור אחר. צד השור בא מן הטס של מיכה. השמות הקדושים שהיו בו כבר שימשו להעלות את יוסף מן הנילוס, ויש בהם כוח להעלות נשמה ולתת לה ביטוי. לכן העגל היה יכול לדבר. זו גם הסיבה שחזית העגל הייתה בדמות שור, כי התורה מדמה את יוסף לשור; משום כך כתב משה על הטס "עלה שור" כדי להעלות את ארונו של יוסף ממימי הנילוס. מאותה סיבה יצאה צורת העגל מאליה מתוך האש, בלי צורך ממשי לפסל אותה. לעומת זאת, החלק האחורי – צד החמור – בא כולו מכשפי הערב רב, שביקשו להסיט את האנרגיה הזאת אל כוחות הטומאה.

נמצא ששני המדרשים אינם חולקים; הם מתארים שני צדדים משלימים של אותה מציאות. העגל לא היה רק פסל שקיבל חיות מכשפים, וגם לא רק שימוש מקולקל בשמות קדושים. הוא היה חיבור של שתי בחינות: כוח קדושה שהוסט מתפקידו, ונלכד מיד בידי כוחות הרע. נקודה זו תהיה המפתח לכל המהלך, מפני שהיא מחייבת אותנו לשאול לא רק כיצד נעשה העגל, אלא מה הייתה המטרה הפנימית של הערב רב.

**האריז"ל**<sup>7</sup> ממשיך ומגלה שהמהות הכפולה של העגל משקפת את מבנה גוף האדם עצמו. אין כוונתו לתיאור גופני בלבד, אלא לבאר כיצד הערב רב ביקשו ליצור כלי שיוכל למשוך השפעות רוחניות. כשם שהאדם מקבל ומעביר חיות דרך צינורות שונים, כך העגל היה אמור להיות כלי מזויף המחקק את הסדר הזה, כדי להסיט את השפע מן הקדושה אל הקליפות.

**האריז"ל** מדבר כאן על פתחי הגוף. צריך לדעת שהגוף מושפע ממקורות רוחניים גבוהים מאוד, המאפשרים לנשמה לשכון בו. זה מה שהתורה קוראת **צלם**. הגוף מכסה את המקור הזה, והפתחים שבו הם מקומות שבהם האור מסתנן כלפי חוץ. כל פתח כזה הוא אפוא מקום מעבר לאור חזק מאוד. לכן צריך לשמור את המקומות הללו בקדושה: לשמור מה אנו רואים, מה אנו שומעים, מה אנו מריחים ומה אנו אוכלים. יש גם שלושה פתחים בחלק התחתון של הגוף. הראשון הוא ברית מילה, כנגד ספירת היסוד. מאז הברית שכרת הקב"ה עם אברהם, פתח זה שייך לקדושה והוא צינור מסירת החיים. השני הוא הטבור. במשך כל זמן העיבור הוא הקשר היחיד בין העובר לאמו, וכל החיות עוברת דרכו. מצד פנימיות, הוא שייך למדרגה גבוהה מאוד. אולם מרגע הלידה הפתח הזה נסגר לגמרי. לבסוף יש הפתח האחורי של הגוף, שאינו מיועד לקבל חיות אלא להוציא פסולת. זהו השורש הרוחני של פעור, מפני שמהותו של פתח זה היא לתת מקום קיום לכוחות הרע, היונקים משיירי הקדושה של האדם.

6 ליקוטי תורה, כי תשא, ד"ה "דע כי הבהמות..."

7 בסמוך לביאור הקודם.

ברית מילה ופעור הם שני מקורות הפכיים. הברית מחיה את קדושת החיים, ואילו פעור מבטא את הרע המבקש לקבל חלקיקי חיות מן הצד הקדמי של הגוף. התנגדות זו אינה קיימת בטבור, מפני שהטבור מייצג מקור נקי מאחיזת הרע. וזה בדיוק מה שהערב רב ביקשו לשנות: הם ניסו לפתוח גישה אל מדרגת הטבור, כדי לינוק ישירות מן המקור העליון של החיות. ניסיון זה נכשל, מפני שאילו היה מצליח היה העולם מתבטל. אולם הערב רב הצליחו להיאחז במדרגה השנייה של ההשפעה, ולפגום בקדושת הברית כדי להסיט אותה לאחור, ולתת לכוחות הרע תוספת חיות.

כך מובן מדוע **האריז"ל** מתאר את העגל כבעל פנים של שור ואחור של חמור. הפנים, הפונות קדימה, נשארות קשורות לקדושה דרך יוסף, שהוא קדושת הברית; ואילו האחור נעשה מקום אחיזה לקליפות. מרגע זה כבר נמצא שם שורש פעור. עבודת פעור אינה נולדת רק ארבעים שנה אחר כך בערבות מואב; היא סיום המהלך שהתחיל בסיני בחטא העגל.

מכאן מובן מדוע **הפרקי דרבי אליעזר** עובר מחטא העגל לפעור בלי מעבר. המדרש אינו מחבר שני מאורעות נפרדים, אלא מתאר התחלה וסוף של תהליך רוחני אחד. פעור הוא המסקנה העיקרית של חטא העגל, הנקודה שמשם אינו יכול למחוק לגמרי, ולכן הוא רק כולא אותה.

עתה צריך לזהות את שורשו של הכוח הזה הנקרא פעור.

כאן נכנס לימוד נוסף של **האריז"ל**<sup>8</sup>, שלפיו שורש פעור נמצא בפרעה עצמו. הקשר הזה נראה בתחילה מפתיע, אבל דרכו נבין מדוע משה נקבר דווקא מול בית פעור. **האריז"ל** מגלה שהמקום שקראנו לו **פעור** יונק ממדרגה גבוהה יותר במבנה הרוחני. כמו שבגוף האדם הראש הוא מקור המחשבה והוא מארגן את כל מנגנוני הגוף, כך גם במציאות הרוחנית יש שורש עליון לכוח הטמא הזה. המקום שבו הכוח הזה מתחיל נקרא **פרעה**, והאותיות עצמן מגלות את מקומו כאשר מסדרים אותן מחדש: **הערף**. ואם מחשבים עם הכולל, פרעה ופעור עולים באותה גימטריא. הדבר מלמד על הקשר העמוק בין שתי הבחינות.

קריאה זו מחזירה אותנו לדברי **רש"י**<sup>9</sup>. כאשר משה מקבל את שליחותו, הקב"ה מצווה אותו ללכת אל פרעה על שפת הנילוס, מפני שפרעה יוצא לשם בכל בוקר. פרעה טען שהוא אלוה, ובאמת היה יוצא לעשות צרכיו בסתר כדי להסתיר את אנושיותו. מאחורי המעשה הזה עומד רמז עמוק. מי שמתיימר להתרומם למדרגת אלוה מגלה את מהותו האמיתית דווקא דרך בחינת פעור.

היסוד הזה מצטרף למה שכבר ביארנו<sup>10</sup>. לאחר חטא אדם הראשון, נשמות ישראל העתידות ירדו ממדרגתן ונעשו כלואות בנילוס בשעה שיעקב ומשפחתו ירדו למצרים. זה עומק ברכת יעקב לפרעה, כפי שמביא **רש"י**<sup>11</sup>: **"כִּדְרֹךְ כָּל הַנְּפֹטִים מִלִּפְנֵי שָׂרִים מְבָרְכִים אוֹתָם וְנוֹטְלִים רְשוּת וְמֵה בִּרְכָה בִּרְכוּ שִׁיעֲלָה נִילוֹס לְרִגְלָיו לְפִי שְׂאִין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מִי גִשְׁמִים אֲלָא נִילוֹס עוֹלָה וּמִשְׁקָה וּמְבָרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וְאֵילָךְ הִיא פְּרָעָה בָּא אֶל נִילוֹס וְהוּא עוֹלָה לְקִרְאָתוֹ וּמִשְׁקָה אֶת הָאֶרֶץ."**

בעומק יותר, הברכה הזאת אינה נוגעת רק לשפע הגשמי של מצרים. בכל פעם שפרעה מתקרב לנילוס והמים עולים, גם ניצוצות הקדושה הכלואים שם עולים אל פני השטח כדי להשתחרר. בכל פעם שפרעה משתמש בברכת יעקב כדי להשקות את מצרים ממי הנילוס, הוא גורם לשחרור נשמות ישראל. מצב זה מועיל לו מצד אחד ומטריד אותו מצד שני.

כך מובן מדוע יוסף עומד במרכז המהלך. כיוסף הצדיק, שומר הברית, הוא הצינור שדרכו נשמות יורדות לעולם הזה. קדושת הברית היא יסוד הלידה ומסירת החיים. לכן המצרים בחרו להטביע את ארונו של יוסף בנילוס: הם רצו לנטרל את הכוח הרוחני הזה ולמנוע מן הנשמות לצאת ממאסרן.

8 פרי עץ חיים, שער הברכות, פרק ו; אוצרות חיים, שער הארת ז"ן, פרק ה.

9 שמות, פרק ז, פסוק טו.

10 פרשת וארא תשפ"ד.

11 בראשית, פרק מז, פסוק י.

באותה נקודה עצמה פרעה היה עושה צרכיו בנילוס, כדי לשמור על דמותו כאלוה. אבל ברובד הפנימי יש למעשה הזה משמעות עמוקה יותר. בכך שהוא מטמא את המקום שבו יוסף מונח, הוא מבקש להפוך את השפעת הברית. במקום שבו יוסף מייצג את מקור החיים ושחרור הנשמות, פרעה מכניס את טומאת פעור, כדי שתספוג את חלקי הקדושה.

כאן אנו פוגשים את אותו מנגנון עצמו של חטא העגל. העגל נוצר בצורת שור, כנגד שורשו הרוחני של יוסף. כנגד אנרגיית הקדושה הזאת, שאמורה להביא לשחרור הנשמות, כוחות הרע מעמידים את פעור, שעבודתו היא עשיית צרכים לפני האליל. הצואה מסמלת את השיירים שמהם הקליפות ניזונות, כדי להסיט לטובתן את זרם החיות. כשם שפרעה ביקש לנטרל את כוחו הרוחני של יוסף בטומאת הנילוס, כך פעור מבקש לקלקל את השפע העליון של השור על ידי העמדת כוחות הטומאה כנגדו. בשני המקרים המטרה אחת: למנוע את שחרור ניצוצות הקדושה ולהשאיר את הנשמות תחת שליטת הקליפות.

מעתה הקשר מתחיל להתגלות בסדר מופלא. פרעה פותח את המנגנון הזה במצרים. הערב רב מנסה אחר כך לתת לו כלי בסיני, על ידי העגל. לבסוף, בערבות מואב, פעור מגלה בגלוי את מה שהיה עד אז נסתר. אין כאן שלושה חטאים נפרדים, אלא שלוש הופעות רצופות של כוח אחד.

ההמשכיות הזאת מתבררת עוד יותר לאור מה שביארנו על בלעם ובלע בן בעור<sup>12</sup>. **האריז"ל**<sup>13</sup> מלמד שבלעם הוא בלע בן בעור, המלך הראשון ממלכי אדום הנזכרים בתורה<sup>14</sup>. שבעת מלכי אדום שמונה התורה מגלמים את יציאת חלקי הפסולת מן המציאויות העליונות שצריכות תיקון. מלכים אלו, ובלע בן בעור בראשם, מייצגים את השיירים השליליים שנשארו לאחר שהחלק הקדוש נברר בהדרגה בעולם התיקון.

במבט הזה מבאר **האריז"ל** את ההקבלה בין משה לבלעם. שניהם נמשכים מאותו שורש רוחני, מן הבחינה הראשונה שבשבע הבחינות הללו. משה מייצג את החלק המבורר והקדוש, ואילו בלעם מייצג את הפסולת הטמאה שנשארה בצד הקליפות.

**הבאר יצחק**<sup>15</sup> מעמיק בזה עוד. הוא מבאר שכל שיירי הטומאה היוצאים מן הבחינה הרוחנית של בלע בן בעור מתרכזים לבסוף בפעור. כלומר פעור אינו טומאה נפרדת, אלא נקודת כינוס שבה נאספים כל הכוחות השליליים מאותו שורש. יסודו של פעור הוא למשוך אליו ניצוצות קדושה כדי להזין את הקליפות. הוא המקום שבו אור שהוסט מתפקידו נתפס ומנוצל על ידי כוחות הטומאה.

מעתה נבין יותר לעומק את מה שכבר ביארנו<sup>16</sup>. **האריז"ל**<sup>17</sup> מזכיר שבלעם הוא צאצא של בעור, ובעור הוא בנו של לבן. כל האנשים הללו היו מכשפים גדולים, ובאמת הם יונקים את כוחם ממשה רבנו. צריך לראות את שתי המערכות כשני צדדים של אותה מטבע: צד אחד נמצא בפנים ומייצג את האור, והצד השני עומד מאחור כדי להיות הניגוד. נשמותיהם של אנשים אלו הן בעומק מהותן הקליפה השלילית הצמודה לנשמת משה. רבותינו קוראים לזה הפסולת שמשה הסיר מעצמו. לאחר שהפסולת יצאה מנשמתו, היא התרכזת בזרע לבן, ולאחר מכן הזינה את הערב רב. נמצא שכשם שנשמת משה מזינה את כל עם ישראל, כך שיירי נשמת משה מולידים את בלעם, המסוגל להזין את האומות.

בין אנשי הערב רב נמצאים שני בני בלעם, יונוס ויומברוס. כיורשים נאמנים לאבותיהם, גם הם שולטים בכוחות הכישוף ומכוונים למטרה מדויקת. חז"ל מבארים שנשמת לבן התגלגלה בבלעם. אולם נשמת בעור, בנו של לבן ואביו של בלעם, הייתה לכודה במדרגה שאין לה באותו זמן תקווה קלה להתגלגל מיד באדם.

12 פרשת בלק תשפ"ו.

13 אוצרות חיים, שער הנקודים, פרק ד, דף ח.

14 בראשית, פרק לו, פסוקים לא-לב.

15 על אדרת אליהו, דברים לד.

16 פרשת כי תשא תשפ"ג.

17 שער הפסוקים, פרשת כי תשא, סימן לב.

כבר עסקנו בעבר בסדר הגלגולים, שבו אדם עלול לרדת למדרגת קיום נמוכה יותר. לפי החטאים שנעשו, ייתכן שנשמה תרד ממדרגתה ולא תוכל להתגלות בגוף אדם, ותצטרך לשוב בדומם, בצומח או בחי. נשמות הכלואות במדרגה נמוכה מדי מחכות להזדמנות לצאת ולחזור למדרגת אדם. **האריז"ל** מגלה שנשמת בעור הייתה לכודה דווקא בעולם הצומח, ולא הצליחה לצאת משם מפני שעוצמת טומאת חטאיו הייתה גדולה. שחרור נשמה כלואה יכול להיעשות רק בזמנים מסוימים<sup>18</sup>. נשמות שנפלו במדרגת הצומח יכולות להשתחרר בעיקר בארבעת החודשים הראשונים של השנה: ניסן, אייר, סיון ותמוז. יונוס ויומברוס קיוו להעלות את נשמת סבס בתוך הזמן הזה, אולי על ידי הליכה בעקבות משה ותורתו בדרך הישרה. אבל כשראו שמשה נעדר ארבעים יום, איבדו תקווה וביקשו לזרז את המהלך. מאחר שכבר היה י"ז בתמוז, נשאר להם זמן מועט. מחשש שהחלון ייסגר, בחרו בשיטתם – דרך כוחות הרע.

כמובן, כוחות הטומאה אינם נותנים עלייה אמיתית לנשמות. לכן שני המכשפים לא יכלו לשחרר את נשמת בעור בכוחות עצמם. מכאן באה אסטרטגיית העגל. כפי שאמרנו, היה צורך לשלב כמה מקורות: מצד אחד כשפים, ומצד שני שמות קדושים שהיו בטס של מיכה. המהלך כולו היה צריך להיעשות על ידי אדם שיש לו מגע עם הקדושה, כדי שיוכל להוציא את הנשמה התקועה. לכן בחרו באהרן כעושה המלאכה. קדושתו של אהרן, יחד עם הכוחות המקולקלים שהעמידו שני המכשפים, אפשרה לכפות על נשמת בעור התקדמות מן הצומח אל מדרגת המדבר. אמנם היא לא יכלה להתגלות כאדם, מפני שכוחות הרע היו מעורבים כאן; לכן הופעתה הייתה מוכרחת להיות בסימן של רע. תחיית בעור נעשתה אפוא בצורת פסל. אמנם זה פסל, אבל יש בו נשמה, ולכן הוא יכול לדבר. זו הנשמה שקראה<sup>19</sup>: "אלה אלוקיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים".

**המדרש**<sup>20</sup> הולך בכיוון זה ומעיד שהערב רב היו נותנים עשב לעגל כדי שיאכל. **האריז"ל** מבאר שהדבר נצרך כדי להשלים את הוצאת הנשמה הזאת, ולהוציא אותה לגמרי ממדרגת הצומח.

מעתה נוכל להבין את המשך המאורעות.

**הפרקי דרבי אליעזר**<sup>21</sup> מוסיף שלאחר שמה שבר את העגל, הוא לא הסתפק בהעלמת הפסל. המדרש אומר שהוא שרף אותו, טחן אותו עד שנעשה אבק דק מאוד, פיזר אותו במים, והשקה את בני ישראל מן המים הללו. אבק העגל גילה מי היו החוטאים: הזהב הופיע על שפתיים, וכך נודעו מי שהשתתפו בעבודה זרה. אולם גם מי שלא חטא נפגש עם המציאות החדשה הזאת. העגל כבר לא היה רק פסל; הוא נעשה סימן לכוח רוחני שנכנס לעולם ישראל, ותובע עבודת בירור תמידית. העבודה זרה נכנסת אליהם כדי שהם עצמם ישברו אותה ויתקנו את חטאם. לכן הם מתנסים בפעור במאורעות פרשת בלק. אילו היו עומדים בניסיון, היו שוברים את השפעת חטא העגל. כשנפלו, השאירו את השפעתו קיימת.

באור זה יש להבין את דברי **רש"י**<sup>22</sup> שאין פורענות באה על ישראל שאין בה משהו מחטא העגל. אין זו פתיחה מחודשת של תיק ישן בלבד. תוצאות העגל נשארות פעילות, מפני ששורש החטא הזה מלווה את כל הדורות. כל זמן שהשורש לא נתברר לגמרי, הוא יכול לשוב ולהיות נקודת אחיזה לכוחות הרע. וכיוון שפעור הוא עצם המגמה שאליה כיוון חטא העגל, אין פלא בדברי **הפרקי דרבי אליעזר** האומר שגם כל חטא הוא הזדמנות לעורר מחדש את חטא פעור.

מעתה נוכל לחזור אל השאלה שפתחה את הלימוד: מדוע משה נקבר דווקא מול בית פעור? התשובה מתחילה להתברר. אם פעור הוא סיום המנגנון שהתחיל בחטא העגל, הרי שנוכחותו הנצחית של משה מול המקום הזה מלמדת שגם לאחר פטירתו הוא ממשיך למנוע מן הכוח הזה להגיע להתפתחותו השלמה.

18 עיין בהקדמת שער הגלגולים.

19 שמות, פרק לב, פסוק ד.

20 לקח טוב, פסיקתא זוטרתא, שמות, פרק לב, פסוק ד.

21 בסמוך לביאור הקודם.

22 שמות, פרק לב, פסוק לד.

הבנה זו מאירה גם את דברי משה הנוראים<sup>23</sup>: **"ועתה אם תשא חטאתם... ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת"**. משה אינו מבקש רק מחילה לדורו. הוא מקבל על עצמו לקשור את גורלו בגורל ישראל כל זמן שהחטא הזה ממשיך להשפיע. מסירות נפשו אינה מסתיימת בפטירתו; היא נמשכת כל עוד יש צורך להגן על ישראל מפני הכוח הזה, והיא אף משאירה אותו מחוץ לארץ. משה עומד מול המקום שבו הכוח הזה מבקש תמיד להתגלות, כדי להזכיר את מסירות נפשו כנגד חטא העגל. הוא מוכן להימחות מן התורה, ועל ידי כך כביכול מוציא את עצמו מן שלמות מקומו בישראל, מפני שאינו יכול לתפוס את מקומו המלא בעולם כל עוד החטא קיים. בקשתו להציל אותנו מחייבת אותו ומונעת ממנו להיכנס לארץ המובטחת. וכפי שמלמד **הפרקי דרבי אליעזר**, נוכחותו מבטלת את חרון אף ומונעת מן הכוח הזה לעשות את מלאכת ההשמדה. מסירות נפשו בחטא העגל, עד שהציע להימחות מן התורה, היא שמזכה אותו לדחות את התקפות שורש הטומאה הזה גם לאחר מותו. קבורתו היא עדות להמשך אותה מסירות: כשם שבחיינו ביטל את מיתת העם בחטא העגל, כך לאחר מותו הוא משתיק את קטרוג פעור.

כך, מפרעה ועד פעור, דרך העגל, בלעם והערב רב, אנו מגלים שאין כאן רצף של מאורעות מבודדים, אלא הופעות שונות של מלחמה אחת. מול אותו כוח עומד תמיד משה רבנו. בחייו הוא נלחם בו על ידי שבירת העגל; לאחר מותו הוא ממשיך לעמוד מולו בבית פעור. התורה מסתיימת אפוא בתמונה מנחמת מאוד: גם כאשר הדורות נכשלים, זכותו של משה ממשיכה ללוותם, עד היום שבו השורש הזה ייעקר לגמרי בגאולה השלמה.

התורה מוסרת לנו כאן מסר של תקווה גדולה. המלחמה שהתחילה כנגד חטא העגל לא נפסקה מעולם, אבל גם לא נעזבה מעולם. מול הכוח העובר דרך פרעה, העגל ופעור, עומד תמיד משה רבנו. כל זמן שהשורש הזה קיים, זכותו ממשיכה להגן על ישראל. וכאשר התיקון הזה יושלם, עצם הסיבה לקבורתו מול בית פעור תתבטל, מפני שכל רושם של הכוח הזה יימחק בגאולה. אז יוכל משה להחזיר את כל הגולים לארץ ישראל, יחד עם דור המדבר לאחר שהקב"ה יחיה אותם בתחיית המתים.

אולי זו הסיבה שמשה קובר את הכוח הזה ואינו מבטלו לגמרי. הוא אינו בא ממנו ממש, וזכותו של משה מספיקה רק להחזיקו ולצמצמו. השורש הזה נכנס ממש אל תוך עם ישראל, ומשה מלמד זאת כאשר הוא משקה אותם במים שבהם התערב אפר העגל. משה מסייע לנו, אבל אינו יכול להילחם במקומנו. לכן העם נבחן בפעור במאורעות מדיין. עלינו להוציא מתוכנו את הרע שמכרסם בנו. משה מוסר את נפשו וממתין שנשלים את העבודה, כדי להגיע אל היעד שאליו נשא תמיד עיניו במדבר – הכניסה לארץ ישראל. עלינו לזהות את העבודה הזרה שעדיין מכרסמת בנו, ולגלות כל משיכה אל הכוח הזה. אמנם עבודה זרה כפשוטה נעלמה, אבל הריח שלה עדיין מרחף בחיי היום-יום שלנו, כאשר אנו נותנים מקום לאמונות ולתפיסות הזרות לתורה.

יהי רצון שנמלא את ליבנו בתורה, כדי שתטהר את נשמתנו ותחבר אותנו אל האמת היחידה של התורה, **אמן ואמן**.

שבת שלום.

Titre